

OKUL MÜDÜRLERİNİN SOSYAL ADALET LİDERLİĞİ DAVRANIŞLARI İLE ÖĞRETMENLERİN İŞ DOYUMU ARASINDAKİ İLİŞKİ: KOLEKTİF ÖĞRETMEN YETERLİĞİNİN ARACI ROLÜ*

INVESTIGATING THE LINK BETWEEN SOCIAL JUSTICE LEADERSHIP AND TEACHERS' JOB SATISFACTION: THE MEDIATION ROLE OF COLLECTIVE TEACHER EFFICACY

Sena KOÇAK**
Mahmut POLATCAN**

ÖZ

Bu araştırma eğitim yöneticilerinin sosyal adalet liderliği düzeyi ile öğretmenlerin iş doyumunu arasında olduğu düşünülen doğrudan ilişkide kolektif öğretmen yeterliğinin aracı etkisi ile dolaylı ilişkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma verileri Karabük ilinde görev yapan toplam 356 öğretmenden toplanmıştır. Mevcut çalışma ilişkisel tarama modelinde tasarlanmış ve değişkenler arasındaki yapısal ilişkileri test etmek amacıyla yapısal eşitlik modellemesi (YEM) kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre okul müdürlerinin sosyal adalet liderliği davranışlarıyla öğretmenlerin iş doyum düzeyleri arasındaki ilişki düşük düzeyde anlamlı ve pozitif ve kolektif

* Bu makale 20.09.2023 tarihinde dergimize gönderilmiş; 21.09.2023 tarihinde hakemlere gönderilme işlemi gerçekleştirilmiş; 05.10.2023 tarihinde hakem raporlarının değerlendirilmesi sonucu yayın listesine dâhil edilmiştir.

Bu çalışma, Sena KOÇAK tarafından Hazırlanan "Okul Müdürlerinin Sosyal Adalet Liderliği Davranışları ile Öğretmenlerin İş Doyumunu Arasındaki İlişki: Kolektif Öğretmen Yeterliğinin Aracı Rolü" isimli tez çalışmasından türetilmiştir.

Makaleye atıf şekli; Sena Koçak, Mahmut Polatcan, Okul Müdürlerinin Sosyal Adalet Liderliği Davranışları ile Öğretmenlerin İş Doyumunu Arasındaki İlişki: Kolektif Öğretmen Yeterliğinin Aracı Rolü, *Avrasya Beşeri Bilim Araştırmaları Dergisi, Cilt/Sayı: 3-2 (2023)*, Karabük 2023, s. 66-92.

ISSN 2791-9900/e-ISSN 2822-2253, DOI: 10.7596/abbad.31122023.005

** Öğretmen, MEB, kocakk.sena@gmail.com, Orcid ID: 0009-0000-7783-1724

** Doç. Dr., Karabük Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, mpolatcan@karabuk.edu.tr, Orcid ID: 0000-0002-5181-0316

öğretmen yeterliği aracılığıyla dolaylı ilişkisi bulunmaktadır. Buna göre mevcut araştırma modelinde kolektif öğretmen yeterliği kısmi aracılık rolü oynamaktadır. Araştırma bulguları, kolektif öğretmen yeterliğini teşvik etmenin, sosyal adalet liderlerinin öğretmen iş doyumunu artırmada rol oynadığını göstererek uluslararası alanyazına katkıda bulunmaktadır. Araştırma sonuçlarına bağlı olarak mevcut eğitim politikası ve politikanın uygulamasına dönük bazı çıkarımlar sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal adalet liderliği, İş doyumunu, Kolektif öğretmen yeterliği, Öğretmen, Okul müdürü

ABSTRACT

This paper investigates the direct associations between the social justice leadership practices of school principals and teachers' job satisfaction and indirect associations between variables through mediating role of collective teacher efficacy. In the study in which the correlational survey model, the sample comprised 356 teachers working in public primary, secondary and high schools affiliated with the Ministry of National Education in Karabük province of Turkey. Structural Equation Modeling (SEM) was used to test the structural associations between the variables. Results indicated that principals' social justice leadership had direct association with teacher job satisfaction, and indirect via collective teacher efficacy. Accordingly, in the current research model, collective teacher efficacy plays a partial mediator role in the relationship between social justice leadership and teacher job satisfaction. Deductions for policy, practice and investigation are discussed.

Keywords: Social justice leadership, Job satisfaction, Collective teacher efficacy, Teacher, School principal

Giriş

Küreselleşmeyle toplumsal olarak nüfusun farklılaşması, ekonomik dönüşüm, enformasyon teknolojilerinin artması, aile biçimlerinin ve yaşam tarzlarının değişmesi gibi sonuçların ortaya çıkmasıyla insanlar ve toplumlar dünyadaki gelişmelerden daha çok haberdar olmaya başlamıştır. Sonucunda ise bilgi toplumları ortaya çıkmış, beyaz yakalılara olan ihtiyaç artmıştır.¹² Üretim ve tüketim konusunda birbiriyle rekabet eder hale gelen toplumlardaki bireylerin

¹ Mehmet Zencirkıran, "Küreselleşme: Sorunlar ve Çözüm Önerileri", *ISGUC The Journal of Industrial Relations and Human Resources*, C. 3, 1. bs., Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa 2001, s. 0-0.

² Refik Balay, "Globalization, Information Society and Education", *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, C. 37, 2 bs., Ankara Üniversitesi, Ankara 2004, s. 61-82.

bir yandan evrensel değerleri benimsemesi beklenirken diğer yandan da kendi toplumsal değerlerini bilen bireyler yetiştirmesi beklenmektedir. Bunun sonucunda da eğitime yeni işlevler yüklenmiştir.³

Küreselleşme ile ekonomik gelişme hedeflenirken sosyal gelişme ve adalet göz ardı edilmiş ve eğitime de yansıyan eşitsizlik, yoksulluk ve dışlanma sorunları artmıştır.⁴ 1966 yılında yayımlanan Coleman Raporu'na göre öğrencilerin sosyo-ekonomik statüsü, onların başarılarını da farklılaştırmaktadır.⁵ Bourdieu Fransız eğitim sisteminde yaptığı araştırmalar sonucu öğrenci başarısını değerlendirmede bile egemen sınıfların değerlerini öne aldığını kaydetmiştir.⁶ Bir başka problem ise öğretmenlere karşı yapılan hem kişisel hem de göreve ilişkin nöbet dağılımı, izin, performans değerlendirmesi, ders programı, din, kıdem, cinsiyet, arkadaşlık ilişkisi, siyasi görüş ve etnik köken farklılığından kaynaklanan kişisel sorunlar gibi konularda ayrımcılıklardır.⁷ Bu tür davranışlar güvensizlik iklimi yaratma, örgütten ayrılma niyeti, motivasyon eksikliği, örgütsel adalet algısını, bireysel performansı ve iş doyumsuzluğu gibi negatif sonuçlar doğurmaktadır.^{9,10} Yaşanan toplumsal değişmelerle birlikte öğretmenlerden farklı geçmişlerden ve kültürlerden gelen öğrencilerin öğrenmelerini sağlayabilme gibi beklenen yeni yeterliklerin hayata geçirmesi iş doyumunu ile doğru orantılıdır ve iş doyumunu yüksek olan bir öğretmen sınıf atmosferini de olumlu etkileyecek, motivasyonu ve performansı artacak, eğitimin

³ Emin Karip, "Küreselleşme ve Lizbon Eğitim 2010 Hedefleri", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, C. 42, 24. bs., Pegem A Yayıncılık, Ankara 2005, s. 195-209.

⁴ Mehmet Zencirkıran, "Küreselleşme: Sorunlar ve Çözüm Önerileri", *ISGUC The Journal of Industrial Relations and Human Resources*, C. 3, 1. bs., 2001, s. 0-0.

⁵ James S. Coleman, "Equality of Educational Opportunity", *National Center for Educational Statistics*, U.S. Government Printing Office, Washington 1966, 1-575.

⁶ Pierre Bourdieu, *Homo Academicus*, California 1988, s. 288.

⁷ Ertuğ Can ve Canan Işık Can, "Okul Yöneticilerinin Etik Dışı Uygulamalarının Belirlenmesi", *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, C. 5, 16. bs., 2019, s. 406-422.

⁸ Burçin Gündeylerli ve Ahmet Aypay, "Okul Yöneticilerinin Kayırmacı Tutum ve Davranışlarına İlişki Öğretmen Görüşleri", *Anadolu University Journal of Education Faculty*, C. 6, 3. bs., Anadolu Üniversitesi, Eskişehir 2022, s. 251-276.

⁹ Robert C. Dailey ve Delaney J. Kirk, "Distributive and Procedural Justice as Antecedents of Job Dissatisfaction and Intent to Turnover", *Human Relations*, C. 45, 3. bs., The Tavistock Institute, London 1992, s. 306-317.

¹⁰ Wayne K. Hoy ve C. John Tarter, "Organizational Justice in Schools: No Justice without Trust", *International Journal of Educational Management*, Emerald Publishing, C. 18, 4. bs., Leeds 2004, s. 250-259.

kalitesi ve verimi de artacaktır.¹¹ İş doyumunu olumlu etkileyen bir diğer faktör ise kolektif öğretmen yeterliğidir.¹² Kolektif öğretmen yeterliğinin yüksek olması sorunların daha çabuk çözüme ulaşmasını, iyileştirmelerin yapılmasını, öğrencilerin başarı ve başarısızlıklarına ilişkin öğretmenlerin sorumluluk almasını ve diğer öğretmenlerle başarılı çalışmasını sağlayacaktır.¹³ Bu tür okullarda, öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeyi düşük olsa bile bu durumun öğrencinin başarısı üzerindeki olumsuz etkisi azalır.¹⁴ İş doyumuyla ilişkilendirilen en önemli kavramlardan biri de okul müdürlerinin liderlik davranışlarıdır.¹⁵ İş doyum ve liderlik ile ilgili araştırmalar daha çok dönüşümcü liderlik, dağıtımçı liderlik, öğretimsel liderlik ve hizmetkar liderlik stilleri etrafında toplanmıştır.^{16,17}

Yapılan araştırmalar sonucu liderlik stilleri ve öğretmen iş doyum düzeyleri arasındaki ilişkiye dönük geniş bir bilgi tabanı olmasına rağmen alanyazında hâlâ bazı boşluklar bulunduğu görülmüştür. Türkiye’de sosyal adalet liderliği ile öğretmenlerin iş doyum düzeyleri arasındaki ilişkiye dönük çalışmalar sınırlı olmakla birlikte kolektif öğretmen yeterliğinin aracı etkisini içeren bir çalışmaya rastlanmamıştır. Eğitimin hedef ve politikalarında sosyal adalet liderliğinin yer alması gerektiği belirtilmiştir çünkü eğitimde sosyal adalet, hedeflere ulaşmada olumsuz durumları en aza indirmeyi amaçlamaktadır.¹⁸ Bu konuda okullarda müdürlerin sosyal adaleti sağlamada en önemli aktör olduğu ve

¹¹ Gian Vittorio Caprara, C Barbanelli, PS Malone, “Teachers’ Self-efficacy Beliefs as a Determinants of Job Satisfaction and Students’ Academic Achievement: A Study at the School Level”, *Journal of School Psychology*, C. 44, 6. bs., Elsevier Science, Amsterdam 2006, 473-490.

¹² Jenni Donohoo, “Collective teacher efficacy research: Productive patterns of behaviour and other positive consequences”, *Journal of Educational Change*, C. 19, 3. bs., Kluwer Academic Publishers, London 2018, s. 323-345.

¹³ Anastasia Vatou ve Athina Vatou, “Collective teacher efficacy and job satisfaction: Psychometric properties of the CTE scale”, *Journal of Contemporary Education*, C. 3, 2. bs., International Hellenic University, Thessaloniki 2019, s. 29-33.

¹⁴ Albert Bandura, “Perceived Self-Efficacy in Cognitive Development and Functioning”, *Educational Psychologist*, C. 28, 2. bs., Routledge, London 1993, 117-148.

¹⁵ Charles L. Hulin ve Patricia Cain Smith, “Sex Differences in Job Satisfaction”, *Journal of Applied Satisfaction*, C. 48, 2. bs., s. 88-92.

¹⁶ Vasileios Georgolopoulos, Evangelia Papaloi ve Konstantina Loukorou, “Servant Leadership as a Predictive Factor of Teachers’ Job Satisfaction”, *European Journal of Education*, C. 1, 2. bs., Wiley, New Jersey 2018, s. 15-28.

¹⁷ Kenneth Leithwood ve Doris Jantzi, “A Review of Transformational School Leadership Research 1996-2005”, *Leadership and Policy in Schools*, C. 4, 3 bs., Routledge, London 2007, 177-199.

¹⁸ Anita Perna Bohn ve Christine E. Sleeter, “Multicultural Education and the Standards Movement: A Report from the Field”, *Phi Delta Kappan*, C. 82, 2. bs., Sage, Washington DC 2000, 156-159.

yöneticilerin, çalışanların iş doyumlarını sağlamakla yükümlü olduğu düşünülmektedir.¹⁹ Bu araştırmada, okul müdürlerinin sosyal adalet liderliği davranışları ile öğretmen iş doyumları arasındaki doğrudan ilişki ve kolektif öğretmen yeterliği üzerinden dolaylı ilişki ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Alanyazında bulunan mevcut boşluklar nedeniyle bu çalışma alana farklı açılardan katkı sağlayabilir. Son yıllarda ülkemiz etrafında ortaya çıkan savaşlar nedeniyle ülkemizde bulunan çok sayıda mülteci öğrencinin eğitime, kültüre ve topluma katılımının artırılması ve bu konuda okul müdürlerinin okuldaki herkese rol model olması gerekmektedir. Bunun yanında toplumumuzda batılılaşma sürecinin başlaması ile kapitalizm ve kentleşme politikaları sonucu sosyo-ekonomik sınıflar oluşmuştur.²⁰ Eğitim sisteminde bulunan farklı sosyo-ekonomik ve kültürel geçmişlerden gelen öğretmenlere de sosyal adalet liderliği gösterilmesinin gerekmesi nedeniyle bu araştırma alanyazında önemli bir rol oynayacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda aşağıdaki sorulara cevap aranmaktadır:

1. Öğretmen algılarına göre okul müdürlerinin sergiledikleri sosyal adalet liderliği davranışları, kolektif öğretmen yeterliği ve öğretmenlerin iş doyumları ne düzeydedir?

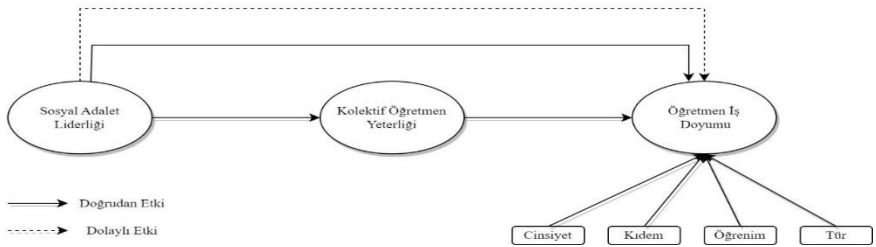
2. Sosyal adalet liderliği ve kolektif öğretmen yeterliği arasındaki ilişki nasıldır?

3. Sosyal adalet liderliği ve öğretmen iş doyumları arasındaki ilişki nasıldır?

4. Kolektif öğretmen yeterliği ve öğretmen iş doyumları arasındaki ilişki nasıldır?

5. Kolektif öğretmen yeterliği, sosyal adalet liderliği ve öğretmen iş doyumları arasındaki ilişkide anlamlı bir aracılık rolü oynamakta mıdır?

Şekil 1: Araştırmanın Hipotetik Modeli

¹⁹ Izhar Oplatka, The Place of “Social Justice” in the Field of Educational Administration: A Journals-Based Historical Overview of Emergent Area of Study, New York City 2010, s. 15-36.

²⁰ Şennur Özdemir, “Türkiye'nin Sosyo-Ekonomik Dönüşümü: Batı Tipi Sınıflı Topluma Geçiş”, *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, HAK-İŞ Konfederasyonu, Ankara 2012, C. 1, 1 bs., s. 151-180.

Öğretmen İş Doyumu

İnsanlar günlerinin önemli kısmını iş yerinde geçirdiği için iş doyumlarının sağlanması önemlidir ve söz konusu kavram aynı zamanda hayat doyumunu, fiziksel sağlık, performans ve verime de etki etmektedir.²¹ 1920’li yıllarda ortaya atılan ve Robert Hoppock tarafından 1935 yılında kullanılan iş doyumunu, çalışanların işiyle ilgili hislerini ve memnuniyetlerini açıklamak için kullanılan bir kavram olarak ele alınmıştır.²² Hulin ve Judge ise iş doyumunu bireylerin işlerine karşı geliştirdikleri bilişsel, duyuşsal ve davranışsal tepkilerin bileşenleri olan çok boyutlu psikolojik tepkiler olarak tanımlamıştır.²³

İş doyumuna etki eden faktörler, Spector tarafından yapılan çalışma sonucunda kişisel ve örgütsel faktörler olarak ikiye ayrılmıştır. Bireysel faktörler yaş, cinsiyet, eğitim seviyesi, kişilik, kıdem ve medeni durumken örgütsel faktörler ücret, terfi ve gelişim olanakları, çalışma koşulları, işin kendisi, yönetim biçimi ve çalışma arkadaşlarıdır.²⁴ Örgütler açısından bakıldığında iş doyumunu yüksek bireylerin işe olan bağlılığı artar, verimi yükselir, çalışanlar arasında dayanışma artar ve iş daha kaliteli hale gelir.²⁵

Toplumu her anlamda derinden etkileyen kurumlar olan okullarda da öğretmenlerin iş doyumlarının sağlanması sonucu öğretmenler okulda daha verimli vakit geçirecek, neyi nasıl öğretecekleri hakkında pozitif hissedecekler ve dolayısıyla öğrencilerin başarıları da artacaktır.²⁶²⁷²⁸ Öğretmen iş doyumunu etkileyen birçok faktör olmasına karşın en önemli faktörün okul yöneticisinin

²¹ Edwin A. Locke, *The nature and causes of job satisfaction*, Chicago 1976, s. 1297-1394.

²² Charles W. McNichols, Michael J. Stahl, T. Roger Manley, “A Validation of Hoppock’s Job Satisfaction Measure”, *Academy of Management Journal*, *Academy of Management*, C. 21, 4. bs., New York 1978, s.737-742.

²³ Charles L. Hulin ve Timothy A. Judge, *Job Attitudes*, New Jersey 2003, s. 255-276.

²⁴ Paul E. Spector, *Job Satisfaction: Application, Assessment, Causes, and Consequences*, Washington DC 1997, s. 25

²⁵ Fred Luthans, *Organizational Behavior an Evidence-Based Approach*, New York 2011, s. 145.

²⁶ David Albert ve Daniel U. Levine, “Teacher Satisfaction”, *Peabody Journal of Education*, C. 65, 3. bs., Roudledge, Oxfordshire 1988, 47-58.

²⁷ Havva Karakaya Çiçek ve Adil Çoruk, “İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Okul Yaşam Kalitesi Algıları ile İş Doyumu Algıları Arasındaki İlişki”, *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31. bs., Dicle Üniversitesi, Diyarbakır 2017, 750-761.

²⁸ Anna Toropova, Eva Myrberg ve Stefan Johansson, “Teacher Job Satisfaction: The Impact of School Working Conditions and Teacher Characteristics”, *Educational Review*, C. 73, 8. bs., Routledge, London 2020, s. 1-27.

desteği olduğu belirtilmektedir.²⁹ Öğretmenlerin iş doyumu öğrenci başarısı ve öğretmen performansı açısından öğretmen başarıyla da önemli derecede ilgilidir. Düşük iş doyum düzeyi olan öğretmenler öğrencilerin başarısında düşüşe ve devamsızlıklarında yükselmeye dolayısıyla başarısızlık nedeniyle öğrencilerin daha depresif ve daha az yaratıcı olmasına neden olmaktadır.³⁰ Sonuç olarak toplumun ilerlemesini sağlayacak her açıdan sağlıklı bireyler yetiştirmek ve eğitimin niteliğinin artırılması için öğretmen iş doyumunu araştırmak önemlidir.

Kolektif Öğretmen Yeterliği

Kuramsal temelleri farklı kaynaklara dayanan kolektif yeterlik kavramı, bir örgütte bulunan bireylerin örgütsel hedefleri gerçekleştirmek için yapmaları gereken faaliyetleri düzenleme ve yönetme konusunda gruplarına güvenleridir.^{31,32} Bandura tarafından sosyal bilişsel kuramın temeli olan kişisel eylemlilik ve öz yeterlik kavramları bireysel düzeyden grupsal düzeye genişletilmiş, kolektif eylemlilik ve kolektif yeterlik kavramları ortaya çıkarılmıştır.³³

Kolektif yeterlik bir grupta bulunan bireylerin öz yeterlik inançlarından fazlasıdır çünkü gruptaki mevcut etkileşimli, koordineli ve sinerjik dinamikleri içermektedir.³⁴ Gruplarda başarıyı doğrudan etkileyen kolektif yeterlik, sosyal bir algıdır ve grup düzeyinde ortaya çıkmaktadır.³⁵ Kolektif öğretmen yeterliğinin doğrudan deneyimler, dolaylı deneyimler, sözel ikna ve duygusal durumlar olmak üzere dört kaynağı bulunmaktadır.³⁶ Doğrudan deneyimler, örgütlere başarı

²⁹ Jason A. Grissom, “Can Good Principals Keep Teachers in Disadvantaged Schools? Linking Principal Effectiveness to Teacher Satisfaction and Turnover in Hard-to-Staff Environments”, *Teachers College Record*, C. 113, 11. bs., Sage, Washington DC 2011, s. 2552-2585.

³⁰ Ahmad Suriyansyah, “Teacher’s Job Satisfaction On Elementary School: Relation To Learning Environment”, *The Open Psychology Journal*, C. 11, 1. bs., DEG, Cologne 2018, s. 123-130.

³¹ Albert Bandura, *Perceived Self-efficacy in Cognitive Development and Functioning*, New York 1997, s. 477.

³² Roger D. Goddard, Wayne K. Hoy ve Anita Woolfolk Hoy, “Collective Efficacy Beliefs:Theoretical Developments, Empirical Evidence, and Future Directions”, *Educational Researcher*, C. 33, 3. bs., Sage, Washington DC 2004, s. 3-13.

³³ Albert Bandura, “Social Cognitive Theory: An Agentic Perspective”, *Annual Review of Psychology*, C. 52, 1. bs., Thomson Reuters, Toronto 2001, 1-26.

³⁴ Albert Bandura, “Social Cognitive Theory: An Agentic Perspective”, *Annual Review of Psychology*, C. 52, 1. bs., Thomson Reuters, Toronto 2001, 1-26.

³⁵ Türker Kurt, “Öğretmenlerin Öz Yeterlik ve Kolektif Yeterlik Algıları”, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, C. 10, 2 bs., Gazi Üniversitesi, Ankara 2012, s. 195-227.

³⁶ Roger D. Goddard, Wayne K. Hoy ve Anita Woolfolk Hoy, “Collective Efficacy Beliefs:Theoretical Developments, Empirical Evidence, and Future Directions”, *Educational Researcher*, C. 33, 3. bs., Sage, Washington DC 2004, s. 3-13.

hakkında gerçek kanıt sağlayacakları için en etkili bilgi kaynağıdır ve okulların başarı puanları bu gruptadır.³⁷ Dolaylı deneyimler, bir örgütün diğer örgütlerle iş birliği ve mentorluk ilişkilerini de içerebilen, diğer örgütlerin bünyesinde uygulanan başarılı program ve politikaları gözlemi ve devamında modelleme kaynağıdır.³⁸ Öğretmenler için diğer okulların ve meslektaşlarının başarıları önemli bir bilgi kaynağıdır.³⁹ Sosyal ikna kolektif düzeyde kaynağı sosyal çevrede açıklık, iş birliği ve sosyal ağlar ile dayanışmaya bağlıdır. Duygusal durumlar, örgütlerin zor koşulların baskısına ve stresine dayanmak için kolektif yeterlik algılarının içermektedir.⁴⁰ Bir okulda bulunan öğretmenler desteklendiklerini ve cesaretlendirildiklerini hissederse pozitif duygular geliştirerek kolektif yeterlik inançlarını da güçlendirebilmekte ve dahası kolektif yeterlik inançları üzerindeki olumsuz etkiler azalabilmektedir.⁴¹

Kolektif öğretmen yeterliğinin yüksek olduğu bir okulda öğrencilerin akademik başarısı artar,⁴² sosyoekonomik farklılıkların etkileri azalır.⁴³ Ek olarak veli ve öğretmenler arasındaki ilişkileri geliştirmektedir.⁴⁴ Wilder tarafından

³⁷ Timothy G. Cybulski, Wayne K. Hoy ve Scott R. Sweetland, "The roles of Collective Efficacy of Teachers and Fiscal Efficiency in Student Achievement", *Journal of Educational Administration*, C. 45, 5. bs., Emerald, Leeds 2005, 439-461.

³⁸ John A. Ross, Anne Hogaboam-Gray ve Peter Gray, "Prior Student Achievement and Collaborative School Processes to Collective Teacher Efficacy in Elementary Schools", *Leadership and Policy in Schools*, C. 3, 3. bs., Routledge, London 2004, s. 163-188.

³⁹ Roger D. Goddard, Wayne K. Hoy ve Anita Woolfolk Hoy, "Collective Teacher Efficacy: Its Meaning, Measure, and Impact on Student Achievement", *American Educational Research Journal*, C. 37, 2. bs., Sage, Washington DC 2000, s. 479-507.

⁴⁰ Curt M. Adams ve Patrick B. Forsyth, "Proximate Sources of Collective Teacher Efficacy", *Journal of Educational Administration*, C. 44, 6. bs., Emerald Publishing, Leeds 2006, s. 625-642.

⁴¹ John A. Ross, Anne Hogaboam-Gray ve Peter Gray, "Prior Student Achievement and Collaborative School Processes to Collective Teacher Efficacy in Elementary Schools", *Leadership and Policy in Schools*, C. 3, 3. bs., Routledge, London 2004, s. 163-188.

⁴² Megan Tschannen-Moran ve Marilyn Barr, "Fostering Student Learning: The Relationship of Collective Teacher Efficacy and Student Achievement", *Leadership and Policy in Schools*, C. 3, 3. bs., Routledge, London 2004, s. 189-209.

⁴³ Albert Bandura, "Perceived Self-Efficacy in Cognitive Development and Functioning", *Educational Psychologist*, C. 28, 2. bs., Routledge, London 1993, 117-148.

⁴⁴ Claudia Galindo ve Steven B. Sheldon, "School and Home Connections And Children's Kindergarten Achievement Gains: The Mediating Role of Family Involvement", *Early Childhood Research Quarterly*, C. 27, 1. bs., Elsevier Ltd., Netherlands 2012, s. 90-103.

yapılan araştırma sonucunda da ailenin eğitime katılımı ile öğrencilerin akademik başarıları arasında pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.⁴⁵

Kolektif Öğretmen Yeterliği ve Öğretmen İş Doymu Arasındaki İlişki

Kolektif öğretmen yeterliğinin olduğu okullarda, öğretmenler öğretmenlerin mesleki gelişimleri ve özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin eğitimleri için pozitif tutumları bulunmaktadır.⁴⁶ Mevcut bazı araştırmalara göre kolektif öğretmen yeterliğinin iş doymu üzerinde olumlu bir etkisi bulunmaktadır.⁴⁷ Kolektif yeterlik algısının, örgütün amaçlarına ulaşmada önemli bir faktör olmasının yanında öğrencilerin akademik başarıları, öğretmen bağlılığı ve iş doymu gibi tutumlarda pozitif etkisi de bulunmaktadır.⁴⁸

Kolektif yeterliğin yüksek olduğu okullarda bulunan öğretmenler grup olarak daha zor hedefler benimsemektedir.⁴⁹ Donohoo'ya göre kolektif öğretmen yeterliği ile öğrencilerin duygusal bağlılığı arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır.⁵⁰ Bandura örgütlerin güçlerinin, örgütteki insanların birleşik güçlerinden kaynaklandığını ve yapacağı iş birliği ile olumlu hislerin ortaya çıkacağını dolayısıyla öğretmenlerin işlerinden memnuniyetinin artacağını ileri sürmektedir.⁵¹ Türkiye'de yapılan araştırmaların sınırlı olması nedeniyle bu araştırmada kolektif öğretmen yeterliği ile öğretmen iş doymu arasında ilişki olup olmadığı araştırılmıştır.

⁴⁵ Sandra Wilder, "Effects of Parental Involvement on Academic Achievement: A Meta-Synthesis", *Educational Review*, C. 66, 3. bs., Routledge, London 2013, 377-397.

⁴⁶ Jenni Donohoo, "Collective Teacher Efficacy Reserach: Productive Patterns of Behaviour and Other Positive Consequences", *Journal of Educational Change*, C. 19, 3. bs., Springer, New York City 2018, 323-345.

⁴⁷ Anastasia Vatou ve Athina Vatou, "Collective Teacher Efficacy and Job Satisfaction: Psychometric Properties of the CTE Scale", *Journal of Contemporary Education Theory & Research (JCETR)*, C. 3, 2. bs., International Hellenic University, Thessaloniki 2019, s. 29-33.

⁴⁸ Roger D. Goddard, Wayne K. Hoy ve Anita Woolfolk Hoy, "Collective Efficacy Beliefs:Theoretical Developments, Empirical Evidence, and Future Directions", *Educational Researcher*, C. 33, 3. bs., Sage, Washington DC 2004, s. 3-13.

⁴⁹ Paul W. Mulvey ve Howard J. Klein, "The Impact of Perceived Loafing and Collective Efficacy on Group Goal Processes and Group Performance", *Organizational Behavior and Human Decision Process*, C. 74, 1. bs., .. Elsevier Ltd., Netherlands 1998 .s. 62-87

⁵⁰ Jenni Donohoo, "Collective Teacher Efficacy Reserach: Productive Patterns of Behaviour and Other Positive Consequences", *Journal of Educational Change*, C. 19, 3. bs., Springer, New York City 2018, 323-345.

⁵¹ Albert Bandura, "Perceived Self-Efficacy in Cognitive Development and Functioning", *Educational Psychologist*, C. 28, 2. bs., Routledge, London 1993, 117-148.

Sosyal Adalet Liderliği

Rawls'a göre adalet toplumsal imkân ve hakların adil dağıtımıdır. Siyasal ve toplumsal düzeydeki kararlar adalet ilkesine dayandırılmalıdır.⁵² Rawls'ın bahsettiği ayırım ilkesi ise toplumda dezavantajlıların üstünlüğünü artırmaya yöneliktir ve adaletin topluma tarafsız gözle bakması gerektiğini belirtmektedir.⁵³ Sosyal adalet ise emtiaların, hakların ve mesuliyetlerin eşit dağıtılmasıdır.⁵⁴

Sosyal adalet liderliği, 2000'li yılların başında eğitim yönetimi alanında dikkat çekmeye başlamış bir liderlik yaklaşımıdır.⁵⁵ Tüm insanların haklarının gözetildiği bir dünya için okullardan beklentilerin büyük olması sosyal adalet liderliğine olan ilgiyi artırmıştır.⁵⁶ Günümüzde risk altında bulunan ve dezavantajlı çocukların eğitim olanaklarından faydalanabilmesini sağlamak için günümüz eğitim yöneticilerine büyük bir görev düşmektedir.⁵⁷ Marshall ve Olivia'ya göre okullarda başarısız konumda bulunan azınlık, kadın ve ekonomik açıdan dezavantajlı olanların başarılarını artırmaya odaklı bir yaklaşımdır.⁵⁸ Theoharis sosyal adalet liderinin özelliklerini beş maddede toplamıştır.⁵⁹ Söz konusu özelliklere göre sosyal adalet liderleri farklılıklara önem verir ve saygı duyar. Bir diğer özelliği mesleki gelişim ve ırk, sınıf, cinsiyet ve engelliliklerin farkındalığını artırma konusunda kolektif çabaların teşvik edilmesini düşünür. Üçüncü olarak her öğrenciye akademik ve sosyal anlamda öğrenebilmesi için fırsat verilmesinin önemini savunur. Sosyal adalet liderlerinin her çocuğun başarıyı elde etmesinin önemini vurgulaması bir diğer özelliğidir. Son olarak sosyal adalet liderleri, diğerleriyle iş birliği yapar ve bunun önemini kabul eder.

Sosyal adalet liderliği ile ilgili alanyazında farklı görüşler mevcut olmasına rağmen genel olarak eleştirel bilinç, destek ve kapsama olmak üzere üç boyuttan

⁵² John Rawls, *A Theohary of Justice*, Oxford 1972, s.41.

⁵³ Enes Eryılmaz, "John Rawls'ın İnsaf Olarak Adalet Teorisi'nin Eleştirel Bir Değerlendirmesi", *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta 2020, 30. bs., s. 223-240.

⁵⁴ John Rawls, *A Theohary of Justice*, Oxford 1972, s.119.

⁵⁵ Murat Özdemir, *Eğitim Yönetimi Alanın Temelleri ve Çağdaş Yönelimler*, Ankara 2018, s.222

⁵⁶ James Ryan, "Inclusive Leadership and Social Justice for Schools", *Leadership and Policy in Schools*, Routledge, London 2006, C. 5, 1. bs., s. 3-17.

⁵⁷ Vehbi Çelik, *Eğitimsel Liderlik*, Ankara 2015, s. 230.

⁵⁸ Katherine Marshall ve Maricela Oliva, *Leadership for Social Justice: Making Revolutions in Education*, Boston 2006, s. 56.

⁵⁹ George Theoharis, "Social Justice Educational Leaders and Resistance: Toward a Theory of Social Justice Leadership", *Educational Administration Quarterly*, C. 43, 2. bs., .. Sage, Washington DC 2007, s. 221-258.

oluşturduğu kabul edilmektedir.⁶⁰ İlk olarak destek, okul yöneticilerinin zenginleştirilmiş eğitim programlarından tüm öğrencilerin en iyi şekilde yararlanmasını sağlamak için çaba göstermesidir.⁶¹ Sosyal adalet liderliğinin bir diğer boyutu ise eleştirel bilinçtir. Eleştirel bilinç, sosyal, politik ve ekonomik baskı ve çelişkilerin farkına varıp bu baskılara karşı eyleme geçmektir.⁶² Sosyal adalet liderleri ırk, sınıf ve din gibi konularda değerlerini, varsayımlarını, önyargılarını ve davranışlarını nasıl etkilediğini fark ederek kendi kapasitesini geliştirmeyi çabalar.⁶³ Geliştirdiği bu bilinci öğrencilerine de kazandırmaya çalışır.⁶⁴ Sosyal adalet liderliğinin kapsama boyutu müdürlerin, öğrenci, öğretmen, veli ve diğer paydaşların okula etkin katılımlarını sağlamak ve okul ortamını herkese açık hale getirmekle ilgilidir.⁶⁵ Kapsama boyutu ile ilgili bir diğer yaklaşım ise dezavantajlı öğrenciler ile görece avantajlı öğrencilerle bir araya getirip heterojen sınıflar oluşturarak eğitime erişimde öğrenciler arasında hakkaniyet sağlamaya çalışmaktır.⁶⁶

Sosyal Adalet Liderliği ve Öğretmen İş Doyumu Arasındaki İlişki

Sosyal adalet liderliği ile öğretmen iş doyumunu arasındaki ilişkiye yönelik çalışmalara bakıldığında alanyazında boşluk olduğu görülmüştür. Bu konuda yapılan araştırmalar daha çok örgütsel adalet ve liderlik tipleri ile arasındaki ilişkiye yoğunlaşmıştır.⁶⁷

⁶⁰ Kathryn Bell McKenzie, Dana E. Christman, Frank Hernandez, Elsy Fierro, Colleen A. Capper, Michael Dantley, Maria Luisa Gonzalez, Nelda Cambren-McCabe, James Joseph Scheurich, "From the Field: A Proposal for Educating Leaders for Social Justice", *Education Administration Quarterly*, Sage, Washington DC 2008, C. 44, 1. bs., s.111-138.

⁶¹ Jeannie Oakes, Karen Hunter Quartz, Steve Ryan ve Martin Lipton, "Becoming Good American Schools: The Struggle for Civic Virtue in Education Reform. The Jossey-Bass Education Series", *Phi Delta Kappan*, Jossey-Bass Inc., San Francisco 2000, C. 81, 8. bs., s. 568-576.

⁶² Paulo Freire, *Pedagogy of the Oppressed*, London 2004, s. 73.

⁶³ Gail Furman, "Social Justice Leadership as Praxis: Developing Capacities Through Preparation Programs", *Educational Administration Quarterly*, C. 48, 2. bs., Sage, London 2012, s. 191-229.

⁶⁴ Kathryn Bell McKenzie, Dana E. Christman, Frank Hernandez, Elsy Fierro, Colleen A. Capper, Michael Dantley, Maria Luisa Gonzalez, Nelda Cambren-McCabe, James Joseph Scheurich, "From the Field: A Proposal for Educating Leaders for Social Justice", *Education Administration Quarterly*, Sage, Washington DC 2008, C. 44, 1. bs., s.111-138.

⁶⁵ David DeMatthews, "Dimensions of Social Justice Leadership: A Critical Review of Actions, Challenges, Dilemmas, and Opportunities for the Inclusion of Students with Disabilities in U.S. Schools", *Revista Internacional de Educación para la Justicia Social (RIEJS)*, C. 32, 2. bs., UAM Ediciones, İspanya 2014, s. 107-122.

⁶⁶ Arielle L. Katzman, *High-stakes testing*, Westport 2007, s. 127-129.

⁶⁷ Kenneth Leithwood ve Doris Jantzi, "A Review of Transformational School Leadership Research 1996-2005", *Leadership and Policy in Schools*, C. 4, 3 bs., Routledge, London 2007, 177-199.

Öğretmenler üzerinde yapılan araştırmalara göre eğitim yöneticilerinin dönüşümcü liderlik uygulamaları sergilemesinin öğretmenlerin işlerinden doyum sağladığı sonuçlarına varılmıştır.⁶⁸ Başka bir araştırmada ise Doyum ve doyumсуuzluğun beklentilerin adaletli şekilde karşılanmasına bağlı olduğu belirtilmiştir.⁶⁹ Liderlik ve iş doyum arasındaki ilişkiye yönelik araştırmalara bakıldığında dönüşümcü liderlik⁷⁰, dağıtımcı liderlik,⁷¹ etik liderlik,⁷² gibi liderlik tipleri ile öğretmenlerin iş doyum düzeyleri arasında pozitif bir ilişki varken otokratik liderlik⁷³ ile iş doyum arasında negatif bir ilişki bulunmaktadır. Yapılan araştırmalar sonucu alanyazında bulunan boşluktan hareketle okul müdürlerinin sosyal adalet liderliği davranışları ile öğretmenlerin iş doyum düzeyleri arasında nasıl bir ilişki olduğu ve bu ilişkide kolektif öğretmen yeterliğinin aracı rolü olup olmadığı araştırılmıştır.

Sosyal Adalet Liderliği ve Kolektif Öğretmen Yeterliği Arasındaki İlişki

Alanyazında iki kavram arasındaki potansiyel ampirik ilişkiyi ortaya çıkarmaya yönelik çalışmalarda kolektif yeterliği daha çok okul akademik iyimserliği kavramını bir ögesi olarak ele alındığı görülmektedir.⁷⁴ Örneğin Feng ve Chen,⁷⁵ sosyal adalet liderliği ve okul akademik iyimserliği üzerine yaptığı araştırma sonucu sosyal adalet liderliği ile okul akademik iyimserliğinin bir

⁶⁸ Tadele Akalu Tesfaw, “The Relationship Between Transformational Leadership and Job Satisfaction: The Case of Government Secondary School Teachers in Ethiopia”, *Educational Management Administration & Leadership*, C. 42, 6. bs., Sage, London 2014, s. 903-918.

⁶⁹ Laurence Siegel ve Irving M. Lane, *Psychology in Industrial Organizations*, Homewood 1974, s. 398.

⁷⁰ Kishen Kishen, Tantri Yanuar Rahmat Syah, Syah Rina Anindita, “The Transformational Leadership Effect on Job Satisfaction and Job Performance”, *Journal of Multidisciplinary Academics*, C. 4, 1 bs., Kemala Publisher, Indonesia 2020, s. 47-51.

⁷¹ Anna Sun ve Jiangang Xia, “Teacher-Distributed Leadership, Teacher Self-Efficacy and Job Satisfaction: A Multilevel SEM Approach Using the 2013 TALIS Data”, *International Journal of Educational Research*, Elsevier Ltd., C. 92, Netherlands 2018, s.86-97.

⁷² Miao Qing, Muhammad Asif, Abid Hussain, Arif Jameel, “Exploring the Impact of Ethical Leadership on Job Satisfaction and Organizational Commitment in Public Sector Organizations: The Mediating Role of Psychological Empowerment”, *Review of Managerial Science*, Springer, New York City 2019, 1-28.

⁷³ Abid Hussain Ch, Saghir Ahmad, Misbah Malik ve Ayesha Batool, “Principals' Leadership Styles and Teachers' Job Satisfaction: A Correlation Study at Secondary Level”, *Bulletin of Education and Research*, C. 39, 3. bs., Institute of Education and Research, Pakistan 2017, 45-56.

⁷⁴ Murat Özdemir ve Varol Pektaş, “Sosyal Adalet Liderliği ve Okul Akademik İyimserliği İlişkisinin Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi”, *Ege Eğitim Dergisi*, Ege Üniversitesi, İzmir 2017, C. 18, 2. bs., s. 576-601.

⁷⁵ Feng-I Feng ve Wei-Lin Chen, “The Effect of Principals' Social Justice Leadership on Teachers' Academic Optimism in Taiwan”, *Education and Urban Society*, Sage, London 2018, s. 1-20.

boyutu olan kolektif öğretmen yeterliği arasında olumlu bir ilişki olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu tür okullarda öğretmenlerin kolektif yeterlik inançları dolayısıyla kazanımlara ulaşmak için yaptıkları planlama ve uygulamalara olan ortak inancı artacak ve iş doyumları yükselecektir.

Kolektif öğretmen yeterliği ve liderlik arasındaki ilişkiyi tespit etmeye yönelik çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Örneğin Ross ve Gray⁷⁶ yaptıkları çalışma sonucu dönüşümcü liderlik ile kolektif öğretmen yeterliği arasında pozitif bir ilişki olduğunu ileri sürmüştür. Başka bir çalışmada da öğretim liderliği ile kolektif öğretmen yeterliği arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur.⁷⁷ Buna göre liderlik uygulamalarının kolektif öğretmen yeterliği ile arasında bir ilişki bulunduğu söylenebilir. Bu çalışmada alanyazında bulunan boşluktan hareketle sosyal adalet liderliği ve öğretmen iş doyumunu arasında kolektif öğretmen yeterliğinin aracı etkisi olup olmadığı sorusunun yanı sıra sosyal adalet liderliği ile kolektif öğretmen yeterliği arasındaki doğrudan ilişkinin nasıl olduğu da araştırılmıştır.

YÖNTEM

Model

Bu bölümde, nicel araştırma yöntemi ve ilişki tarama deseninde gerçekleştirilmiş olan mevcut araştırmanın katılımcıları, veri toplama araçlarının psikometrik özellikleri ve verilerin analizine ilişkin açıklamalar sunulmuştur.⁷⁸

Örneklem

Araştırmanın evrenini Karabük ilinde bulunan temel eğitim ve ortaöğretim kurumlarında çalışan 3297 öğretmen oluşturmaktadır. Bu evrenden uygun örnekleme yöntemiyle 356 öğretmene ulaşılmış ve 356 öğretmen üzerinden araştırma yürütülmüştür. Söz konusu teknikte, seçilme olasılığı bilinmemektedir.⁷⁹ Örnekleme alınacak toplam öğretmen sayısı ise Özdamar⁸⁰ tarafından verilen örneklem hesaplama formülü ile hesaplanmıştır.

⁷⁶ John A. Ross, Peter Gray, “Transformational Leadership and Teacher Commitment to Organizational Values: The Mediating Effects of Collective Teacher Efficacy”, *School Effectiveness and School Improvement*, Routledge, London 2006, C. 17, 2. bs., s. 179-199.

⁷⁷ Mowafiq Qadach, Chen Schechter ve Rima'a Da'as, “Instructional Leadership and Teacher's Intent to Leave: The Mediating Role of Collective Teacher Efficacy and Shared Vision”, *Educational Management Administration & Leadership*, C. 48, 4. bs., Sage, Washington DC 2019, s. 1-18.

⁷⁸ Şener Büyükoztürk, Ebru Kılıç Çakmak, Özcan Erkan Akgün, Şirin Karadeniz ve Funda Demirel, *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Pegem Akademi, s. 99.

⁷⁹ Beth Dawson ve Robert G. Trapp, *Basic & Clinical Biostatistics*, New York 2001, s. 69-72.

⁸⁰ Kazım Özdamar, *Modern Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Ankara 2003 s. 105

P belirli bir özelliğe sahip olma, Q ise belli bir özelliğe sahip olmama oranını göstermektedir. Eğer P tahmini yoksa $P=Q$ ve 0,5 alınabilir. Böylece varyans en yüksek değeri (.25) almakta ve en yüksek örneklem büyüklüğüne ulaşılabilir. Evren tahmini için sapma miktarı $d=.05$ güven düzeyi $(1-a)=.95$ olarak alınmıştır. Güven düzeyine gelen t değeri ise 1.96'dır.⁸¹ Bu araştırma için örneklem büyüklüğü şu şekilde hesaplanmıştır:

$no = (t^2PQ)/d^2$ formülünde değerler yerine konulduğunda

$no = (1.962 \times 0.25)/0.05^2 = 0.9604/0.0025 = 384.16$ bulunmuştur.

Hesaplanan $no = 384.16$ değeri formülde yerine koyulduğunda

$n = 384.16 / (1 + (384.16 - 1) / 3297) = n = 384.16 / 1.11621475 = 344,163$ bulunmuştur.

Örneklem büyüklüğünün hesaplama işlemi sonucuna göre örneklemin 344 olarak alınabileceği görülmektedir. Bu bağlamda oluşturulan bir elektronik form Karabük MEM aracılığıyla araştırmanın evrenini oluşturan merkez ve merkez ilçelerdeki ilk ve ortaöğretim kurumlarında görev yapmakta olan toplam 3297 öğretmene ulaştırılmış ve forma yapılan dönüş sayısı 356 olmuştur. Bu sayıdan eksik ve hatalı kodlama, boş bırakma ve diğer uç değer analizlerinden sonra veriler ayıklandığında geriye kalan 356 veri üzerinden analizler yapılmıştır.

Veri Toplama Araçları

1. Sosyal Adalet Liderliği Ölçeği

Mevcut araştırmada kullanılan sosyal adalet liderliği ölçeği Özdemir ve Pektaş⁸² tarafından likert tipi 5'li (1= hiç katılmıyorum, 2= çok az katılıyorum, 3=biraz katılıyorum, 4=çoğunlukla katılıyorum, 5= tamamen katılıyorum) derecelendirme ölçeğinde geliştirilmiştir. Destek, eleştirel düşünme ve katılım olmak üzere 3 boyut ve 24 maddeden oluşmaktadır.

Birinci alt boyutu olan destek düzeyi ölçen on iki madde (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12. maddeler), ikinci alt boyutu olan eleştirel düzeyi ölçen dokuz (13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21. maddeler) ve üçüncü alt boyutu olan katılım düzeyini ölçen üç (22, 23, 24. maddeler) madde yer almaktadır. Mevcut araştırma kapsamında ölçeğin güvenilirliği Cronbach's Alpha katsayısı ile değerlendirilmiş ve bu değer 0.972 çıkmıştır. Bu değer ölçeğin iç tutarlığının iyi düzeyde olduğunu göstermektedir. Tekrarlanan DFA sonucunda ölçeğin uyum indeksi mükemmel derecededir ($\chi^2/df=3.52$, $p<.001$, $CFI=0.934$, $TLI=0.920$, $RMSEA=0.084$ ve

⁸¹ Şener Büyüköztürk, Ebru Kılıç Çakmak, Özcan Erkan Akgün, Şirin Karadeniz ve Funda Demirel, *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Pegem Akademi, s. 99.

⁸² Murat Özdemir ve Varol Pektaş, "Sosyal Adalet Liderliği ve Okul Akademik İyimsirliği İlişkinin Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi", *Ege Eğitim Dergisi*, Ege Üniversitesi, İzmir 2017, C. 18, 2.

SRMR=0.049). AVE değeri kesme değeri olan 0.50'yi aşmış (AVE= 0.59) ve CR, 0.70 olan eşik değerinin üzerinde çıkmış (CR = 0.97) olup iyi düzeydir. Bu bulgulara göre sosyal adalet liderliği ölçeği, Türk okul bağlamında kullanılabilir ve geçerli ve güvenilir bir ölçme aracıdır.

2. Kolektif Öğretmen Yeterliği Ölçeği

Tschannen-Moran ve Barr⁸³ tarafından geliştirilmiş 12 maddelik bu ölçek, Erdoğan ve Dönmez⁸⁴ tarafından Türkçeye uyarlanarak geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır. 5'li (1=hiç, 2=az, 3=Orta, 4=çok, 5=tam) likert tipinde geliştirilmiş olan ölçek öğrenci disiplinine yönelik ve öğretimsel stratejilere yönelik kolektif yeterlik olmak üzere iki faktör altında toplanmıştır ve her faktöründe altışar madde bulunmaktadır.

Mevcut araştırma kapsamında ölçeğin güvenilirliği Cronbach's Alpha katsayısı ile t değerlendirilmiş ve bu değer 0.948 çıkmıştır. Bu değer ölçeğin iç tutarlığı mükemmel düzeyde olduğunu göstermektedir. Tekrarlanan DFA sonucunda ölçeğin uyum indeksi iyi derecededir ($\chi^2/df=1.97$, $p<.001$, CFI=0.987, TLI=0.980, RMSEA=0.052 ve SRMR=0.023). AVE değeri kesme değeri olan 0.50'yi aşmış (AVE= 0.60) ve CR, 0.70 olan eşik değerinin üzerinde çıkmış (CR = 0.94) olup iyi düzeydir. Bu bulgulara göre kolektif öğretmen yeterliği ölçeği, Türk okul bağlamında kullanılabilir ve geçerli ve güvenilir bir ölçme aracıdır.

2. İş Doymu Ölçeği

Bu çalışmada öğretmenlerin iş doyum düzeylerini ölçmek amacıyla Tezer⁸⁵ tarafından geliştirilen ve yine Tezer⁸⁶ tarafından geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılan iş doyum ölçeği kullanılmıştır. Söz konusu ölçek 10 maddeden oluşmaktadır ve tek boyutludur. 4'lü likert tipinde hazırlanmış ölçekten alınabilecek en düşük puan 10, en yüksek puan ise 40'tır.

Mevcut araştırma kapsamında ölçeğin güvenilirliği Cronbach's Alpha katsayısı ile t değerlendirilmiş ve bu değer 0.892 çıkmıştır. Bu değer ölçeğin iç

⁸³ Megan Tschannen-Moran ve Marilyn Barr, "Fostering Student Learning: The Relationship of Collective Teacher Efficacy and Student Achievement", *Leadership and Policy in Schools*, C. 3, 3. bs., Routledge, London 2004, s. 189-209.

⁸⁴ Ufuk Erdoğan ve Burhanettin Dönmez, "Kolektif Öğretmen Yeterliği Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması", Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, C. 21, 3 bs., Pegem Akademi Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Hizmetleri Tic. Ltd. Şti., Ankara 2015, s. 345-366.

⁸⁵ Esin Tezer, "İş Doymu Ölçeği", *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokul Dergisi*, C. 9, Hacettepe Üniversitesi, Ankara 1991, s. 55-76.

⁸⁶ Esin Tezer, "İş Doymu Ölçeğinin Güvenirlik ve Geçerliliği", *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, C. 2, 16. bs., Türk Psikolojik Rehberlik ve Danışma Derneği, Ankara 2001, s. 33-39.

tutarlılığı iyi düzeyde olduğunu göstermektedir. Tekrarlanan DFA sonucunda ölçeğin uyum indeksi mükemmel derecededir ($\chi^2/df=1.88$, $p<.001$, $CFI=0.985$, $TLI=0.976$, $RMSEA=0.050$ ve $SRMR=0.026$). AVE değeri kesme değeri olan 0.50 'yi aşmış ($AVE=0.57$) ve CR, 0.70 olan eşik değerinin üzerinde çıkmıştır ($CR=0.88$). Bu bulgulara göre öğretmen iş doyumunu ölçeği, Türk okul bağlamında kullanılabilir ve geçerli ve güvenilir bir ölçme aracıdır.

Verilerin Analizi

Bu araştırmada verilerin analizi için SPSS 26 paket programı kullanılmıştır. Çevrim içi yollarla toplanan 356 form öncelikle hatalı işaretleme, kayıp değer ve uç değer açısından incelenmiş ve aykırı değerler bulunmaması nedeniyle 356 formdan oluşan bir veri seti üzerinden analizler yapılmıştır. Çalışmanın analiz işlem basamakları bir dizi adımdan oluşmaktadır.

Öncelikle ölçüm modelindeki sosyal adalet liderliği, öğretmen iş doyumunu ve kolektif öğretmen yeterliği değişkenlerinin geçerlik ve güvenilirlik analizleri yapılmıştır. Geçerlik analizi için DFA analizi uygulanmış ve ölçeğin yakınsak geçerliği için ortalama ayıklanmış varyans değeri hesaplanmıştır. Söz konusu değerini alanyazında ifade edilen $.50$ eşik değerini aşması gerekmektedir. Ölçeğin bileşik güvenilirliği için Cronbach's Alpha katsayısı incelenmiştir. Cronbach's Alpha değerinin $.70$ 'ten yüksek olması ölçeğin güvenilir olduğunu göstermektedir. Söz konusu bu analizler veri toplama araçları başlığında raporlanmıştır. Ek olarak verilerin normalliği için çarpıklık ve basıklık katsayıları, çoklu bağlantısallık varsayımları incelenmiştir. Verilerin normallik sayıltularının karşılanması için çarpıklık ve basıklık değerlerinin (± 1.5) aralığında olması gerekmektedir. Çoklu bağlantısallık için test edilen varyans şişme faktörünün (VIF) 5 'ten küçük olması ve Tolerans indeksinin (TL) $.10$ 'dan büyük olması gerekmektedir.⁸⁷Yapısal modeli analizinden önce ortalama ve standart sapma gibi tanımlayıcı istatistikler ve korelasyon analizleri uygulanmıştır.

Araştırma modelindeki değişkenler arasında bulunan ilişkileri analiz etmek için Mplus programı ile maksimum olasılıklı tahminleme yöntemi kullanılmış ve Yapısal Eşitlik Modeli (YEM) uygulanmıştır. YEM modeli bağımlı değişken (öğretmen iş doyumunu), bağımsız değişken (sosyal adalet liderliği) ve aracı değişken (kolektif öğretmen yeterliği) arasındaki ilişkileri ölçmek için uygun bir yöntemdir.⁸⁸ YEM modelinin uyumu için karşılaştırmalı uyum indeksi (CFI), Tucker-Lewis uyum indeksi (TLI), standartlaştırılmış ortalama karekök artık değeri (SRMR), ortalama karekök yaklaşık hatası (RMSEA), ve Ki-karenin

⁸⁷ Barbara G. Tabachnick ve Linda S. Fidell, *Using Multivariate Statistics*, New York 2013, s.499.

⁸⁸ Kristopher J. Preacher ve Andrew F. Hayes, "Asymptotic and Resampling Strategies for Assessing and Comparing Indirect Effects in Multiple Mediator Models", *Behavior Research Methods*, C. 40, 3. bs., Psychonomic Society, Chicago 2008, 879-891.

serbestlik derecesine oranı (χ^2/df) uyum indekslerinden yararlanılmıştır. Ölçüm modelinin faktör yüklerinin CFI > 0.928, TLI > 0.922, SRMR < 0.055, RMSEA < 0.051 ve $\chi^2/df < 1.92$ olması mükemmel uyuma karşılık gelmektedir.⁸⁹

Son olarak modelin aracılık analizi için yapısal modeldeki ilişkileri doğrulamak amacıyla bootstrap yöntemi kullanılmıştır. Bootstrap analizindeki bağımsız, aracı ve bağımlı değişkenler arasındaki dolaylı ilişkiler farklı örnekler seçilerek (2000 örnekle bootstrap) analiz edilmiş ve %95 düzeyinde güven aralıklarının (GA) sıfırı (0) içerip içermediğine göre yorumlanmıştır.⁹⁰ Toplam, doğrudan ve dolaylı ilişkilerin nokta tahminleri, 2000 örneklemlili bootstrap analizi sonuçları dikkate alınarak açıklanmıştır.

Kesitsel çalışmalarda araştırmacılar bazı konularda ortak yöntem yanlılığı ile karşılaşabilirler ve mevcut çalışmada ortak yöntem yanlılığını azaltmak için Podsakoff ve diğerleri⁹¹ tarafından önerilen çeşitli prosedürel ve istatistiksel yöntemlerle azaltılmaya çalışılmıştır. Bu amaçla ölçek maddelerinin açık ve anlaşılır olmasına dikkat edilmiş, değişken başlıklar kullanılmış, katılımcıların anonimliği garanti edilmiş ve doğrulayıcı faktör analizi kullanılmıştır.

BULGULAR

Bulgular bölümünde, modeldeki değişkenler için normallik ve çoklu bağlantısallık sayıtları, tanımlayıcı istatistikler ve korelasyon sonuçları verilmiştir (bkz. Tablo 1). Normallik analizi için hesaplanan çarpıklık ve basıklık katsayıları -1 ile +1 aralığında çıkmıştır. Çoklu bağlantısallık için incelenen VIF değerleri ise 5'ten küçük ve TI katsayıları .10'dan büyük çıkmıştır. Elde edilen bu bulgulara göre çalışma verilerinin normallik ve çoklu bağlantısallık sorunları bulunmamaktadır. Değişkenlere ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri ile değişkenler arasındaki korelasyon değerleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Değişkenlere İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri ile Değişkenler Arasındaki Korelasyon Değerleri

	\bar{X}	Ss.	1	2	3	4	5	6
1. Cinsiyet	-	-	-	-.172**	-.005	-.088	-.118	-.017

⁸⁹ Li-tze Hu ve Peter M. Bentler, "Cutoff Criteria for Fit Indexes in Covariance Structure Analysis: Conventional Criteria Versus New Alternatives", *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, C. 6, 1. bs., Routledge, London 1999, s. 1-55.

⁹⁰ David P. MacKinnon, Chondra M. Lockwood ve Jaon Williams, "Confidence Limits for the Indirect Effect: Distribution of the Product and Resampling Methods", *Multivariate Behavioral Research*, C. 39, 1. bs., London 2004, 99-128.

⁹¹ Philip M. Podsakoff, Scott B. MacKenzie ve Nathan P. Podsakoff, "Sources of Method Bias in Social Science Research and Recommendations on How to Control It", *Annual Review of Psychology*, Thomson Reuters, Toronto 2012, C. 63, 1. bs., s. 539-569.

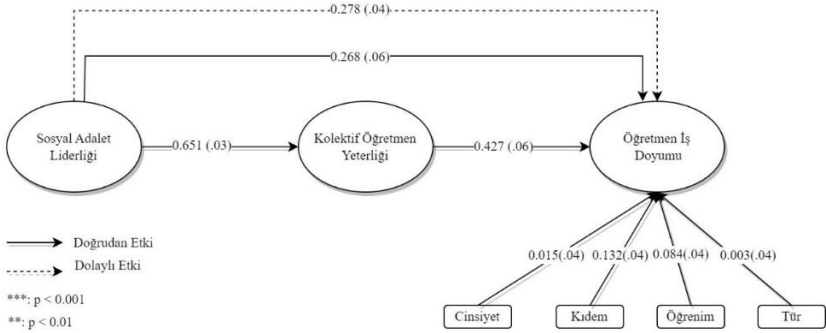
2. Kıdem	14.28	9.35	-	.048	-.025	.018	-.067
3. Eğitim Durumu	-	-	-	-	-.178**	-.032	.024
4. Okul Türü	-	-	-	-	-	-.048	-
							.148**
5. SAL	3.61	0.87				-	.625**
6. KÖY	3.58	0.68					-
7. ÖİD	3.02	0.58					
Çarpıklık	-	-	-	-	-	-.053	-.034
Basıklık	-	-	-	-	-	-.018	-.21
VIF	-	-	-	-	-	-	1.64

*: $p < .05$, **: $p < .01$, SAL: Sosyal Adalet Liderliği, ÖİD: Öğretmen İş Doyumu, KÖY: Kolektif Öğretmen Yeterliği, Cinsiyet: Referans grup kadındır, Öğrenim Durumu: Referans grup lisans mezunlarıdır, Okul Türü: Referans grup ortaöğretimdir.

Tablo 1'e göre öğretmenlerin sosyal adalet liderliği ($\bar{x}=3.61$, $S_s=0.87$) ve kolektif öğretmen yeterliği ($\bar{x}=3.58$, $S_s=0.68$) değişkenlerine ilişkin algı düzeyleri yüksek düzeyde iken öğretmen iş doyum algıları ($\bar{x}=3.02$, $S_s=0.58$) orta düzeydedir. Değişkenler arası korelasyonlar incelendiğinde sosyal adalet liderliği ve öğretmen iş doyumunu ($r=0.566$, $p < 0.01$) ve sosyal adalet liderliği ile kolektif öğretmen yeterliği arasında ($r=0.625$, $p < 0.01$) pozitif yönlü orta düzeyli ilişkiler bulunmaktadır. Kolektif öğretmen yeterliği ile öğretmen iş doyumunu arasındaki ilişki orta düzeyli ve pozitifdir ($r=0.596$, $p < 0.01$). Başka bir ifadeyle öğretmen algılarına göre okul müdürlerinin sosyal adalet liderliği davranışlarının artması öğretmenlerin hem kolektif öğretmen yeterliği algılarında hem de iş doyum düzeylerinde bir artışa yol açmaktadır.

Temel tanımlayıcı istatistiksel analizlerin ardından yapılan yapısal eşitlik modeli yol analizinde yordayıcı değişken sosyal adalet liderliği, mediatör değişken kolektif öğretmen yeterliği ve sonuç değişkeni öğretmen iş doyumunu arasındaki ilişkilerin test edilmesi amaçlanmıştır (bkz. Şekil 2). Çalışma modelinin uyum indekslerine göre model iyi düzeyde bir uyuma sahiptir ($\chi^2/df=1.92$, $p < .01$, CFI=0.928, TLI=0.922, RMSEA=0.051 ve SRMR=0.055).

Şekil 3: Yapısal Eşitlik Modeli Analizi Sonuçları

Okul kolektif öğretmen yeterliğinin öğretmen iş doyum arasındaki bağlantı orta düzeyli ve anlamlıdır ($\beta = 0.477$, SH= .06, %95 GA [0.326, 0.527]). Sosyal adalet uygulamaları ile kolektif öğretmen yeterlikleri arasındaki ilişki anlamlı ve yüksek düzeyde iken ($\beta = 0.477$, SH= .06, %95 GA [0.596, 0.705]) iş doyum arasındaki ilişki anlamlı düşük düzeyli ve pozitifdir ($\beta = 0.477$, SH= .06, %95 GA [0.207, 0.348]). Dahası sosyal adalet liderliğinin kolektif öğretmen yeterliği aracılığıyla öğretmen iş doyum üzerindeki dolaylı etkisi düşük düzeyli ve anlamlıdır ($\beta = 0.477$, SH= .06, %95 GA [0.165, 0.371]). Yani kolektif öğretmen yeterliği okul müdürlerinin sergiledikleri sosyal adalet liderliği davranışları ile öğretmenlerin iş doyum düzeyleri arasında aracı rolü oynamaktadır. Buna göre sosyal adalet liderliği ve kolektif öğretmen öğretmen iş doyumundaki toplam varyansın yaklaşık % 42'sini açıklamaktadır ($R^2 = 0.428$).

SONUÇ

Araştırmanın ilk sorusu öğretmen algılarına göre sosyal adalet liderliği davranışlarının, kolektif öğretmen yeterliğinin ve öğretmenlerin iş doyum düzeylerinin ne olduğuna yöneliktir. Bulgulara öğretmenlerin algılarına göre eğitim yöneticilerinin sosyal adalet liderliği ve kolektif yeterlik algıları yüksek düzeyde, öğretmenlerin iş doyumları orta düzeyde çıkmıştır. İkinci soru okul müdürlerinin sosyal adalet liderliği davranışları ile kolektif öğretmen yeterliği arasında nasıl ilişki bulunduğu yöneliktir. Araştırma bulguları söz konusu değişkenler arasındaki ilişkinin pozitif olduğu yönündedir. Bir diğer soru ise eğitim yöneticilerinin sosyal adalet liderliği davranışları ile öğretmen iş doyumuna ilişkinine yöneliktir. Araştırma bulgularına göre bu iki değişken arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Okul müdürlerinin eşitsizliklerin farkına varıp herkese eşit mesafede durması, okulda dezavantajlı konumda bulunan öğrencilerin gelişimlerini aktif şekilde desteklemesi ve tüm öğrencilerin imkânlardan eşit şekilde faydalanabilmesi için önlemler alması öğretmenlerin iş doyum düzeyini artırmaktadır. Bu bakımdan, okul yöneticilerinin kendilerinden beklenen bu davranışları sağlamaları öğretmenlerin de iş doyumunu üzerindeki doğrudan etkilerini açıklayabilir. Daha önce yapılan araştırmalarda da okul

müdürlerinin liderlik davranışlarının öğretmenlerin iş doyum düzeylerini etkilediği ortaya çıkmıştır.⁹² Söz konusu bu durum önceki araştırmaları desteklemektedir.⁹³

Okul yöneticilerinin yetki, görev ve sorumluluklarına ilişkin mevzuata bakıldığında sosyal adalet liderliğine yönelik somut bir tanımı olmamasına rağmen yapılan çalışmalara bakıldığında okul müdürlerinin görevlerinin mevzuattaki çerçeveye sınırlı kalmadığı, vizyon geliştirilmesi, öğretmenlerin desteklenmesi ve geliştirilmesi konusunda etkin olması ve okullardaki bireylerin sosyo-ekonomik, kültürel, etnik köken ve din bakımından birbirinden farklı olması sebebiyle okul yöneticilerinin ortak bir kültür yaratıp bu kültürü sembollerle desteklemesi gerektiği gibi sosyal adalete ilişkin izlerin bulunduğu görüşlerin olduğu görülmüştür.⁹⁴ Bu bakımdan, okul yöneticilerinin kendilerinden beklenen bu davranışları sağlamaları öğretmenlerin de iş doyumunu üzerindeki doğrudan etkilerini açıklayabilir. Araştırmanın bir diğer sorusu kolektif öğretmen yeterliği ile öğretmen iş doyum düzeyi arasında nasıl bir ilişki bulunduğu dairdir. Bu çalışmaya göre mevcut sorunun cevabı iki değişken arasında pozitif bir ilişki bulunduğu yönündedir. Söz konusu bu durum önceki araştırmaları desteklemektedir.⁹⁶

Bu araştırmanın en temel sorusu, sosyal adalet liderliği ve öğretmen iş doyumunu arasındaki ilişkide kolektif öğretmen yeterliğinin aracı bir rolünün bulunup bulunmadığıdır. İlgili alanyazında araştırmalara bakarak sosyal adalet liderliği ve öğretmen iş doyumunu arasında daha önce hiç aracı değişken olarak test edilmemiş olan kolektif öğretmen yeterliğinin aracı bir rolü bulunabileceği savlanmıştır. Araştırma bulguları bu savı doğrular niteliktedir. Buna göre okul müdürlerinin sosyal adalet liderliği ile kolektif öğretmen yeterliği arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki bulunmakta ve bu ilişki öğretmenlerin iş doyumunun da pozitif yönde etkilenmesiyle sonuçlanmaktadır. Bu bulgu, alanyazında bulunan bir boşluğu doldurması sebebiyle sosyal adalet liderliği ve öğretmen iş

⁹² Ronit Bogler, "The Influence of Leadership Style on Teacher Job Satisfaction", *Educational Administration Quarterly*, C. 37, 5. bs., Sage, Washington DC 2001, 662-683.

⁹³ Anastasia Vatou ve Athina Vatou, "Collective Teacher Efficacy and Job Satisfaction: Psychometric Properties of the CTE Scale", *Journal of Contemporary Education Theory & Research (JCETR)*, C. 3, 2. bs., International Hellenic University, Thessaloniki 2019, s. 29-33.

⁹⁴ Yüksel Gündüz ve Aydın Balyer, "Gelecekte Okul Müdürlerinin Gerçekleştirmeleri Gereken Roller", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 13, 3. bs., Anadolu Üniversitesi, Eskişehir 2013, s. 45-54.

⁹⁵ Ali Taş, "Primary School Teachers' Perceptions of School Aims and Principals' Tasks", *Education and Science*, C. 34, 154. bs., tedmem, Ankara 2009, s. 147-160.

⁹⁶ Anastasia Vatou ve Athina Vatou, "Collective Teacher Efficacy and Job Satisfaction: Psychometric Properties of the CTE Scale", *Journal of Contemporary Education Theory & Research (JCETR)*, C. 3, 2. bs., International Hellenic University, Thessaloniki 2019, s. 29-33.

doyumunu arasındaki ilişkiye yönelik önemli bir katkı sağlamıştır. Araştırma sonuçlarına göre okul müdürlerinin sosyal adalet liderliği davranışları göstermesi kolektif öğretmen yeterliğini artırmak suretiyle öğretmen iş doyumunu da artırmaktadır.

Sonuç olarak kolektif öğretmen yeterliği ile öğretmen iş doyumunu arasındaki ilişkinin orta düzeyli ve pozitif anlamlı olduğu, sosyal adalet liderliği ile kolektif öğretmen yeterliğinin pozitif ve yüksek düzeyde anlamlı olduğu ve sosyal adalet liderliği ile öğretmen iş doyumunu arasındaki ilişkinin pozitif ve düşük düzeyde anlamlı olduğu görülmüştür. Ek olarak sosyal adalet liderliği davranışlarının kolektif öğretmen yeterliğinin aracı etkisi ile öğretmen iş doyumunuyla arasında olumlu ve düşük düzeyli anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Araştırma sonuçları okul müdürlerinin sosyal adalet liderliği davranışlarını geliştirmesi öğretmenlerin kolektif öğretmen yeterliği algılarını yükselterek öğretmenlerin iş doyum düzeyinde artış olacağını göstermektedir.

ÇIKARIMLAR

Mevcut araştırma sonuçlarına göre okul müdürlerinin sosyal adalet liderliği davranışlarını geliştirmesi öğretmenlerin kolektif öğretmen yeterliği algılarını yükselterek öğretmenlerin iş doyum düzeyinde artış olacağını göstermektedir. Düşük iş doyum düzeyi olan öğretmenler öğrencilerin başarısında düşüşe ve devamsızlıklarında yükselmeye dolayısıyla başarısızlık nedeniyle öğrencilerin daha depresif ve daha az yaratıcı olmasına neden olmaktadır.⁹⁷ Son yıllarda Suriye’de başlayan savaşla çok sayıda sığınmacı almış olması, eğitim sistemimizde bulunan zihinsel ve bedensel yetersizliği bulunan öğrencileri de normal eğitim sürecine dâhil etmeyi amaçlanması ve toplumda sosyoekonomik ve ailesel açıdan birçok dezavantajlı öğrencinin bulunması ile kapsayıcı eğitime dolayısıyla sosyal adalete verilen önemin artmasını sağlamıştır. Fakat müdürlerin sadece öğrencilere değil aynı zamanda farklı sosyo ekonomik ve kültürel geçmişlerden gelen öğretmenlere de sosyal adalet liderliği göstermesi, başka bir deyişle eşit mesafede durması gerekmektedir.

Araştırma sonuçlarına bağlı olarak politikaya, uygulamaya ve araştırmaya yönelik bazı çıkarımlar yapılabilir. Son yıllarda MEB tarafından yayımlanan Eğitim Vizyonu Belgesi’nde⁹⁸ sosyal adalet uygulamalarına dair uygulamalara yer verilmiştir. Ayrıca il bazlı projelerle, eğitimde sosyal adaletin sağlanmasına yönelik öğretmen eğitimleri de gerçekleştirilmektedir. 2019 yılında da UNICEF ve YÖK iş birliği ile kapsayıcı eğitimin yeniden yapılandırılması süreci

⁹⁷ Ahmad Suriansyah, “Teacher’s Job Satisfaction On Elementary School: Relation To Learning Environment”, *The Open Psychology Journal*, C. 11, 1. bs., DEG, Cologne 2018, s. 123-130.

⁹⁸ Milli Eğitim Bakanlığı, “2023 Eğitim Vizyonu”, *Milli Eğitim Bakanlığı*, Ankara 2018, s. 55-58.

başlamıştır.⁹⁹ Bu bağlamda okul yöneticilerine de sosyal adalet liderliği konusunda eğitimler verilmesi gerektiğine vurgu yapılmalıdır. Okul içinde okul müdürlerinin öğretmenlerin iş doyumunu da olumlu etkileyeceği sonucundan hareketle okul müdürlerinin okul içinde öğretmen kolektif yeterliğini yükseltecek çalışmalar yapması ve sosyal adalet liderliği davranışları sergileyebilmesi için okul müdürlerine hizmet içi eğitimler planlanması ve katılımlarının sağlanması gerekmektedir. Alınan eğitimlerin ardından il ve ilçe bazında okul müdürlerinin aldığı eğitimlere yönelik uygulamaları ne derece gerçekleştirdiğini tespit etmek amacıyla komisyonlar oluşturulup takibinin ve ardından değerlendirme yapılması ile daha etkili bir uygulama elde edilebilir.

SINIRLILIKLAR VE ARAŞTIRMA ÖNERİLERİ

Mevcut araştırmanın bazı sınırlıkları bulunmaktadır. Bunlardan ilki, araştırma verilerinin yalnızca Karabük ilinden toplanmış olmasıdır. Türk eğitim sisteminin üniter ve hiyerarşik olması nedeniyle, okul müdürlerinin benzer liderlik davranışları olmasına rağmen farklı bölgelerden toplanan verilerle başka sonuçlara ulaşılabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle yapılacak olan benzer çalışmaların farklı örneklemeler üzerinden yürütülmesi önerilebilir.

Diğer sınırlılık ise araştırmada kullanılan model ile ilgilidir. Mevcut araştırmanın ilişkisel tarama modelinde tasarlanması değişkenler arasında nedensel ilişkilerin tespit edilmesini zorlaştırmıştır. Araştırma değişkenlerinin birbirini nasıl etkilediğine ilişkin boylamsal ve deneysel çalışmalarla daha sağlıklı çıkarımlar yapılabilir. Ayrıca nitel araştırma yöntemi kullanılarak farklı bilgiler elde edilebilir.

Öğretmenlerden veri toplanması ve öğretmenlerin kendi değerlendirmelerini abartmış olma ihtimalleri de araştırma için önemli bir sınırlılıktır. Öğretmenler verdiği cevaplarda yaşadığı olumlu veya olumsuz olayların etkisiyle müdürlerinin sosyal adalet liderliği davranışlarını, okul içi kolektif yeterlik düzeyini ve kendi iş doyumunu düzeylerini olduğundan daha az veya daha fazla göstermiş olabilir fakat okul müdürünün liderlik davranışlarını okul öğretmenlerinin değerlendirmesi mevcut durumun tespiti açısından önerilen bir uygulamadır.¹⁰⁰ Bu nedenle gelecek araştırmalar için hem okul müdürlerinden hem de öğretmenlerden verilerin toplanması önerilebilir. Son olarak araştırmada kullanılan uygun örnekleme tekniğinin yanlılık oranının fazla olma ihtimali

⁹⁹ Milli Eğitim Bakanlığı, “2019 yılı idare faaliyet raporu. Strateji geliştirme başkanlığı”, *Milli Eğitim Bakanlığı*, Ankara 2019, s. 31-157.

¹⁰⁰ Erik E.J. Thoonen, Peter Sleegers, Frans J. Oort, Thea Peetsma, “How to Improve Teaching Practices: The Role of Teacher Motivation, Organizational Factors, and Leadership Practices”, *Educational Administration Quarterly*, C. 47, 3. bs., Sage, Washington DC 2011, s. 496-536.

araştırmanın bir diğer sınırlılığıdır. Bunun için sonraki dönem araştırmaları araştırma ölçeklerini farklı zaman dilimlerinde toplayabilirler.

KAYNAKÇA

ADAMS, Curt M. ve FORSYTH, Patrick. B. “Proximate Sources of Collective Teacher Efficacy”, *Journal of Educational Administration*, Cilt 44, Sayı 6, 2006, s. 625–642.

ALBERT, David., ve LEVİNE, U. Daniel. (1988). “Teacher Satisfaction”, *Peabody Journal of Education*, Cilt 65, Sayı 3, 2008, s. 47-58.

BALAY, Refik. “Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Cilt 37, Sayı 2, 2004 s. 61-82.

BANDURA, Albert. “Perceived Self-efficacy in Cognitive Development and Functioning”, *Educational Psychologist*, Cilt 28, Sayı 2, 1993, s. 117–148.

BANDURA, Albert. *Self-efficacy: The exercise of control*. W.H. Freeman & Company, New York 1997.

BANDURA, Albert. “Social Cognitive Theory: An Agentic Perspective”, *Annual Review of Psychology*, Cilt 52, Sayı 1, 2001, s. 1–26.

BOGLER, Ronit. (2001). “The Influence of Leadership Style on Teacher Job Satisfaction.” *Educational Administration Quarterly*, Cilt 37, Sayı 5, 2001, s. 662–683.

BOHN, Anita Perna ve SLEETER, Christine E. “Multicultural education and the Standards Movement: A Report from the Field”, *Phi Delta Kappan*, Cilt 82, Sayı 2, 2000, s. 156–161.

BOURDİEU, Pierre. *Homo academicus*, Stanford University Press, California 1988.

BÜYÜKÖZTÜRK, Şener, KILIÇ ÇAKMAK, Ebru, AKGÜN, Özcan Erkan, KARADENİZ, Şirin, ve DEMİREL, Funda. *Eğitim bilimsel araştırma yöntemleri*, Pegem Akademi, Ankara, 2012.

CAPRARA, Gian. Vittorio, BARBARANELLİ, Claudio, STECA, Patrizia Steca, ve MALONE, Patrick S. (2006). “Teachers' Self-Efficacy Beliefs as Determinants of Job Satisfaction and Students' Academic Achievement: A Study at the School Level”. *Journal of School Psychology*, Cilt 44, Sayı 6, 2006, s. 473–490.

CAN, Ertuğ., ve CAN, C. Işık. “Okul Yöneticilerinin Etik Dışı Uygulamalarının Belirlenmesi”, *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, Cilt 5, Sayı 16, 2019, s. 406- 422.

CH, Abid Hussain, AHMAD, Saghir, MALİK, Misbah. ve BATOOL, Ayesha. (2017). “Principals' Leadership Styles and Teachers' Job Satisfaction: A Correlation Study at Second Level”, *Bulletin of Education and Research*, Cilt 39, Sayı 3, 2017, s.45-56.

COLEMAN, James S. *Equality of Educational Opportunity*, U.S. Government Printing Office, Washington 1966.

CYBULSKİ, Timothy G., HOY, Wayne K., ve SWEETLAND, Scott. R. “The Roles of Collective Efficacy of Teachers and Fiscal Efficiency in Student Achievement”, *Journal of Educational Administration*, Cilt 43, Sayı 5, 2005, s. 439–461.

Çelik, Vehbi. *Eğitimsel liderlik*, 8. Bs., Pegem Yayınları, Ankara 2015.

ÇORUK, Adil, ve ÇİÇEK KARAKAYA, Havva. “İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Okul Yaşam Kalitesi Algıları İle İş Doyumu Algıları Arasındaki İlişki”, *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 31, 2017, s. 750-761.

DAILEYL, Robert C., ve KIRK, Delaney J. “Distributive and Procedural Justice as Antecedents of Job Dissatisfaction and Intent to Turnover”, *Human Relations*, Cilt 45, Sayı 3, 1992, s. 305–317.

DAWSON, Beth ve TRAPP, Robert G. *Probability & related topics for making inferences about data* Lange Medical Books/ McGraw-Hill Medical Publishing Division, New York 2001.

DEMATTHEWS, David. E. “Dimensions of Social Justice Leadership: A Critical Review of Actions, Challenges, Dilemmas, and Opportunities for Inclusion of Students with Disabilities in U.S Schools”, *Revista Internacional de Educación para la Justicia Social*, Cilt, 32, Sayı 2, 2014, s.107-122.

DONOHOO, Jenni. “Collective Teacher Efficacy Research: Productive Patterns of Behaviour and Other Positive Consequences”, *Journal of Educational Change*, Cilt 19, Sayı 3, 2018, s.323–345.

ERDOĞAN, Ufuk, ve DÖNMEZ, B. (2015). “Kolektif Öğretmen Yeterliği Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması: Geçerlik Ve Güvenirlilik Çalışması” *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, Cilt 21, Sayı 3, 2015, s. 345-366.

ERYILMAZ, Enes. “John Rawls’un İnsaf Olarak Adalet Teorisi’nin Eleştirel Bir Değerlendirmesi”, *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 30, 2020, s. 223-240.

FENG, Feng-I, ve CHEN, Wei Lin. “The Effect of Principals’ Social Justice Leadership on Teachers’ Academic Optimism in Taiwan”, *Education and Urban Society*, Cilt 51, 2018, Sayı 9. <https://doi.org/10.1177/0013124518785438>

FREIRE, Paulo. *Pedagogy of the Oppressed*. Continuum Press, London 2004.

FURMAN, Gail. “Social Justice Leadership as Praxis: Developing Capacities Through Preparation Programs” *Educational Administration Quarterly*, Cilt 48, Sayı 2, 2012, s. 191-229.

GALÍNDO, Claudia, ve SHELDON, Steven B. “School and Home Connections and Children’s Kindergarten Achievement Gains: The Mediating Role of Family Involvement”, *Early Childhood Research Quarterly*, Cilt 27, Sayı 1, 2012, p. 90-103.

GEORGOLOPOULOS, Vasileios, PAPALOÍ, Evangelia, ve LOUKOROU, Konstantina. (2018). “Servant Leadership as a Predictive Factor of Teachers’ Job Satisfaction” *European Journal of Education*, Cilt 1, Sayı 2, 2018, s. 15- 28.

GODDARD, Roger D., HOY, Wayne K. ve HOY WOOLFOLK, Anita. “Collective Efficacy Beliefs: Theoretical Developments, Empirical Evidence, and Future Directions”. *Educational Researcher*, Cilt 33, Sayı 3, 2004, p. 3-13.

GRASSIE, McCrae C., ve CARSS, Brian W. “School Structure, Leadership Quality and Teacher Satisfaction”, *Educational Administration Quarterly*, Cilt 9, Sayı 1, 1973, s. 15–26.

GRISSOM, Jason A. “Can Good Principals Keep Teachers in Disadvantaged Schools? Linking Principal Effectiveness to Teacher Satisfaction and Turnover in Hard-to-Staff Environments” *Teachers College Record*, Cilt 113, Sayı 11, 2011, s. 2552–2585.

- GÜNDEYERLİ, Burçin, ve AYPAY, Ahmet. “Okul Yöneticilerinin Kayırmacı Tutum ve Davranışlarına İlişkin Öğretmen Görüşleri”, *Anadolu University Journal of Education Faculty, Cilt 6, Sayı 3, 2022, s. 251-276.*
- GÜNDÜZ, Yüksel ve BALLYER, Aydın. “Gelecekte Okul Müdürlerinin Gerçekleştirmeleri Gereken Roller”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 13, Sayı 3, 2013, s. 45-54.*
- HOY, Wayne K., ve TARTER, C. John. “Organizational Justice in Schools: No Justice without Trust”, *International Journal of Educational Management, Cilt 18, Sayı 4, 2004, s. 250-259.*
- HU, Li Tze, ve BENTLER, Peter M. (1999). “Cutoff Criteria for Fit Indexes in Covariance Structure Analysis: Conventional Criteria Versus New Alternatives”, *Structural Equation Modeling, Cilt 6, Sayı 1, 1999, s. 1-55.*
- HULIN, Charles L., ve JUDGE, Timothy A. Job attitudes. Hoboken, Wiley and Sons, New Jersey 2003.
- HULIN, Charles L., ve SMITH, Patricia Cain. “Sex Differences in Job Satisfaction”, *Journal of Applied Psychology, Cilt 48, Sayı 2, 1964, s. 88-92.*
- KARIP, Emin. “Küreselleşme ve Lizbon Eğitim 2010 Hedefleri” *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, Cilt 42, Sayı 42, 2005, s. 195-209.*
- KATZMAN, L. Arielle (2007). *High-stakes testing*. Praeger, Westport 2007.
- KISHEN, Kishen, SYAH, Tantri Yanuar Rahmat ve ANINDITA, Syah Rina. “The Transformational Leadership Effect on Job Satisfaction and Job Performance”, *Journal of Multidisciplinary Academics, Cilt 4, Sayı 1, 2020, s. 47-51.*
- KURT, Türker. “Öğretmenlerin Öz Yeterlik Ve Kolektif Yeterlik Algıları” *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, Cilt 10, Sayı 2, 2012, s. 195-227.*
- LEITHWOOD, Kenneth, ve JANTZI, Doris. “A Review of Transformational School Leadership Research 1996-2005”, *Leadership and Policy in Schools, Cilt 4, Sayı 3, 2005, s. 177-199.*
- LOCKE, Edwin A. (1976). *The nature and causes of job satisfaction*, Rand McNally, Chicago 1976.
- LUTHANS, Fred. *Organizational behavior an evidence-based approach*, 12. bs. McGraw-Hill/Irvin, New York 2011.
- MACKINNON, David P., LOCKWOOD, Chondra M., ve WILLIAMS, Jaon. “Confidence Limits for the Indirect Effect: Distribution of the Product and Resampling Methods”, *Multivariate Behavioral Research, Cilt 39, Sayı 1, 2004, s. 99-128.*
- MARSHALL, Catherine ve OLIVIA, Maricela. *Leadership for social justice: Making revolutions in education*. Pearson Education, Boston 2006.
- MCKENZIE, Kathryn Bell, CHRISTMAN, Dana E., HERNANDEZ, Frank, FIERRO, Elsy, CAPPER, Colleen A., DANTLEY Michael, GONZALEZ, Maria Luisa, MCCABE, Nelda Cambro, ve SCHEURICH, James Joseph. “From the Field: A Proposal for Educating Leaders for Social Justice” *Education Administration Quarterly, Cilt 44, Sayı 1, 2008, 111-138.*
- MCNICHOLS, C. W., STAHL, M. J., ve MANLEY, T. R. “A Validation of Hoppock’s Job Satisfaction Measure”, *Academy of Management Journal, Cilt 21, Sayı 4, 1978, s. 737-742.*

MEB. 2023 eğitim vizyonu. Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara 2018.

MEB. 2019 yılı idare faaliyet raporu. Strateji geliştirme başkanlığı, Ankara 2019.

MULVEY, Paul W., ve KLEIN, Howard J. (1998). "The Impact of Perceived Loafing and Collective Efficacy on Group Goal Processes and Group Performance" *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, Cilt 74, Sayı 1, 1998, s. 62-87.

OAKES, Jeannie, QUARTZ, Karen Hunter, RYAN, Steve, ve LIPTON, Martin. "Becoming good American schools", *Phi Delta Kappan*, Cilt 81, Sayı 8, 2000, s. 568-576.

OPLATKA, Izhar. (2010). *The Place of "Social Justice" in the Field of Educational Administration: A Journal Based Historical Overview of Emergent Area of Study*, Springer, New York City 2010.

ÖZDAMAR, Kazım. *Modern bilimsel araştırma yöntemleri*. Kaan Kitabevi, Ankara 2003.

ÖZDEMİR, Murat. *Eğitim yönetimi alanın temelleri ve çağdaş yönelimler*. Anı Yayıncılık, Ankara 2018.

ÖZDEMİR, Murat, ve PEKTAŞ, Varol. "Sosyal Adalet Liderliği ve Okul Akademik İyimsirliği İlişkisinin Öğretmen Görüşlerine göre İncelenmesi", *Ege Eğitim Dergisi*, Cilt 18, Sayı 2, 2017, s. 576-601.

ÖZDEMİR, Şennur. "Türkiye'nin Sosyo-Ekonomik Dönüşümü: Batı Tipi Sınıflı Topluma Geçiş", *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, 2012, s. 151-180.

PODSAKOFF, Philip.M., MACKENZIE, Scott B. ve PODSAKOFF, Nathan P. "Sources of Method Bias in Social Science Research and Recommendations on How to Control It" *Annual Review of Psychology*, Cilt 63, Sayı 1, 2012, s. 539-569.

PREACHER, Kristopher J., ve HAYES, Andrew F. "A Symptotic and Resampling Strategies for Assessing and Comparing Indirect Effects in Multiple Mediator Models", *Behavior Research Methods*, Cilt 40, Sayı 3, 2008, s. 879-891.

QADACH, Mowafaq, SCHECHTER, Chen, ve DA'AS, Rima'a. "Instructional Leadership and Teacher's Intent to Leave: The Mediating Role of Collective Teacher Efficacy and Shared Vision", *Educational Management Administration & Leadership*, Cilt 48, Sayı 4, 2019, 1-18.

QING, Miao, ASIF, Muhammad, HUSSAIN, Abid, ve JAMEEL, Arif. "Exploring the Impact of Ethical Leadership on Job Satisfaction and Organizational commitment in Public Sector Organizations: The Mediating Role of Psychological Empowerment" *Review of Managerial Science*, 2019, s.1-28.

RAWLS, John. *A theory of justice*. Claredon Press, Oxford 1972.

ROSS, John A., HOGABOAM-GRAY, Anne, ve GRAY, Peter. "Prior Student Achievement, Collaborative School Processes, and Collective Teacher Efficacy", *Leadership and Policy in Schools*, Cilt 3, Sayı 3, 2004, s. 163-188.

ROSS, John A., ve GRAY, Peter. "Transformational Leadership and Teacher Commitment to Organizational Values: The Mediating Effects of Collective Teacher Efficacy", *School Effectiveness and School Improvement*, Cilt 37, Sayı 1, 2006, s. 179-199.

RYAN, James. "Inclusive Leadership and Social Justice for Schools" *Leadership and Policy in Schools*, Cilt 5, Sayı 1, 2006, s. 3-17.

- SIEGEL, Laurence, ve LANE, Irving M. *Psychology in industrial organizations*. Irwin, Homewood 1974.
- SPECTOR, Pael E. *Job satisfaction: Application, assessment, cause and consequences*. Sage Publications, Washington DC 1997.
- SURIANSYAH, A. "Teacher's Job Satisfaction on Elementary School: Relation to Learning Environment", *The Open Psychology Journal, Cilt 11*, Sayı 1, 2018, s. 123-130.
- SUN, Anna, ve XIA, Jiangang. "Teacher-Distributed Leadership, Teacher Self-Efficacy and Job Satisfaction: A Multilevel SEM Approach Using the 2013 TALIS Data", *International Journal of Educational Research, Cilt 92*, 2018, s. 86-97.
- TABACHNICK, Barabara G., ve FIDEL, Linda S. *Using multivariate statistics*, 6. bs. Pearson, New York 2013.
- TAŞ, Ali. "Primary School Teachers' Perceptions of School Aims and Principals' Tasks" *Education and Science, Cilt 34*, Sayı 154, 2009, s. 147-160.
- TESFAW, Tadele Akalu. "The Relationship Between Transformational Leadership and job Satisfaction", *Educational Management Administration & Leadership, Cilt 42*, Sayı 6, 2014, s. 903–918.
- TEZER, Esin. "İş Doyumu Ölçeği", *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi, Cilt 1*, Sayı 3, 1991, s. 55-76.
- TEZER, Esin. "İş Doyumu Ölçeğinin Güvenirlilik ve Geçerliliği" *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, Cilt 2*, Sayı 16, 2001, s. 33-39.
- THEOHARIS, G. (2007). "Social Justice Leaders and Resistance: Toward a Theory of Social Justice Leadership", *Educational Administration Quarterly, Cilt 43*, Sayı 2, s. 221-258.
- THOONEN, Erik E. J, SLEEGERS, Peter, OORT, Frans J., ve PEETSMA, Thea. "How to Improve Teaching Practices: The Role of Teacher Motivation, Organizational Factors, and Leadership Practices", *Educational Administration Quarterly, Cilt 47*, Sayı 3, 2011, s. 496–536.
- TOROPOVA, Anna, MYRBERG, Eva, ve JOHANSSON, Stefan. (2020). "Teacher Job Satisfaction: The Importance of School Working Conditions and Teacher Characteristics", *Educational Review, Cilt 73*, Sayı 8, 2020, s. 1-27.
- TSCHANNEN-MORAN, Megan ve BARR, Marilyn. "Fostering Student Learning: The Relationship of Collective Teacher Efficacy and Student Achievement", *Leadership and Policy in Schools, Cilt 3*, Sayı 3, 2004, s. 189–209.
- VATOU, Anastasia, ve VATOU, Athina. "Collective Teacher Efficacy and Job Satisfaction: Psychometric Properties of the CTE Scale" *Journal of Contemporary Education Theory & Research (JCETR), Cilt 3*, Sayı 2, 2019, s. 29-33.
- WILDER, Sandra. "Effects of Parental Involvement on Academic Achievement: A Meta-Synthesis", *Educational Review, Cilt 66*, Sayı 3, 2014, s. 377–397. <https://doi.org/10.1080/00131911.2013.780009>
- ZENCİRKIRAN, Mehmet. "Küreselleşme: Sorunlar ve Çözüm Önerileri", *ISGUC The Journal of Industrial Relations and Human Resources, Cilt 3*, Sayı 1, 2001, s. 0-0.